

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Olha Hlavatska,
Ph.D., Associate professor of
Social Pedagogy and Social Work
Department,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical University,

Ольга Главацька,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Ternopil, Ukraine
м. Тернопіль, Україна
olga.raduk@gmail.com

Received: September, 2016
1st Revision: October, 2016
Accepted: December, 2016

**ORCID iD: 0000-0001-
9636-3970**

Hlavatska, O. (2016). The characteristic of youths' views on professional career, *Social Work and Education*, Vol.3, No. 2., pp.73-80

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОГЛЯДІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

АНОТАЦІЯ. У статті обґрунтовано значимість проблематики професійної кар'єри для сучасної молоді; розкрито поняття «кар'єра»; визначено її сутність. Встановлено, що кар'єра є показником індивідуального професійного життя людини, динамічним процесом, який постійно змінюється і розвивається. Критеріями кар'єри є задоволеність життєвою ситуацією і соціальний успіх. Здійснено аналіз знань молоді щодо професійної кар'єри. Дослідженням визначено особливості прояву основних характеристик професійної кар'єри молоді в поглядах трьох підгруп об'єктів: учнівська, студентська та працююча молодь. Виділено типологію поглядів сучасної молоді щодо професійної кар'єри, в основі якої лежать такі ознаки: суб'єктивна оцінка успішності життя та ступінь реалізації запланованих цілей, завдань. Виявлено погляди молодих людей щодо способів та основних детермінантів досягнення професійної кар'єри. Зроблено висновки про те, що основними особливостями поведінки щодо професійної кар'єри для учнівської молоді є орієнтація на зовнішнє самоствердження, студентської – внутрішнє самовизначення, працюючій молоді притаманна професійна самореалізація.

Ключові слова: кар'єра; професійна кар'єра; кар'єрний ресурс; професійний успіх; молодь.

Вступ.

У ситуації системних трансформацій в українському суспільстві, недостатньої прогнозованості наслідків соціальних дій значимість проблематики професійної кар'єри особливо зростає для сучасної молоді, які змушені знаходити шляхи реалізації кар'єрного ресурсу в складних умовах конкуренції на сьогоднішньому ринку праці. Крім того, відсутність соціальних гарантій держави, молодіжної соціальної політики сприяло тому, що молодь зіткнулася з проблемою невизначеності свого майбутнього. Даний етап розвитку держави вимагає від молоді людини підприємливості та реальної самооцінки, уміння діагностувати соціальну ситуацію, «актуальні вимоги середовища», а також свої домагання, здібності та можливості.

Знання про те, що таке кар'єра, які існують її види і моделі, як управляти нею, а також знання своїх здібностей, слабких і сильних сторін допоможуть молодій людині вибрати таку роботу в організації, яка сприятиме професійному зростанню та підвищенню рівня життя; отримати високий рівень задоволеності від роботи; чіткіше уявляти особисті професійні перспективи й раціонально підходити до побудови своєї професійної кар'єри.

У численних наукових дослідженнях дається аналіз різних аспектів професійної кар'єри, розкривається зміст поняття «кар'єра». Значним внеском у розробку цієї проблематики стали ідеї представників Чиказької школи в аспекті менеджменту людських ресурсів (М. Арчер, П. Бурдье, Е. Гідденс та ін.).

Професійна кар'єра досліджувалася в роботах соціологів, присвячених вивченню різних її аспектів: ціннісних орієнтацій вибору професій (В. Бакіров, А. Здравомислов, В. Осовський, Е. Подольська); формування потреби в праці (В. Анурін, В. Соколов, Є. Якуба та ін.); мотивів, стимулів, причин незадоволеності працею (І. Попова, Н. Саппа, В. Ядов та ін.); процесу життєтворчості особистості (Е. Афонін, Є. Головаха та ін.); соціальної регуляції трудової поведінки (А. Андрющенко, В. Пилипенко та ін.).

Останнім часом відбувається інтенсивне вивчення явища професійної кар'єри, теоретичне обґрунтування з метою створення концепції кар'єри (М. Лукашевич, С. Оксамитна, В. Пилипенко). У роботах міститься аналіз та узагальнення досвіду вивчення професійної кар'єри в зарубіжній та вітчизняній науці, розкриття змісту і значення поняття «кар'єра», висвітлення її соціальної природи, функцій, структурних і особистісних передумов. На основі результатів емпіричних досліджень розкриваються знання і оцінка можливостей здійснення кар'єри представниками різних соціальних груп українського суспільства (С. Макеєв, В. Пилипенко та ін.).

До окремої групи робіт слід віднести дослідження, присвячені вивченню планування професійної кар'єри молодими спеціалістами. Її сутнісні характеристики розглянуті в роботах І. Андреевої, В. Бикова, Ю. Вишневецького, В. Лісовського, М. Лукашевича, Б. Павлова та ін.

Слід відзначити, що незважаючи на велику кількість досліджень присвячених даній проблематиці актуальними на часі є дослідження таких питань як знання молодими людьми професійної кар'єри, сформованість основних цінностей, що сприяють успішній реалізації професійної стратегії.

Мета статті: проаналізувати погляди сучасної молоді щодо професійної кар'єри.

Завдання:

- визначити систему понять, які відображають суть професійної кар'єри і особливості її наукового дослідження;
- здійснити аналіз знань молоді щодо професійної кар'єри.

Методологічну основу дослідження склали системно-структурний і діяльнісний підходи до вивчення кар'єри як результату та процесу активної поведінки, що сприяє конкурентоспроможності молоді на ринку праці, а також компетентнісний і соціокультурний підходи, що дозволяють відобразити динаміку розвитку кар'єри в сучасних умовах.

Основна частина.

У понятійний науковий апарат термін «кар'єра» увійшов в першій половині ХХ ст. Поняття «кар'єра» як інструмент аналізу та опису процесів у сфері праці, його поділу та соціальної організації вперше з'являється в роботах відомого американського соціолога Е. Хьюза, який зазначав, що «ми живемо в епоху стрімких змін, а це означає, що змінюються також кар'єрні установки працівників. Все це надає дослідженню кар'єр, а також інших аспектів занять і роботи певну актуальність і захопливість, які вдало поєднуються з глибоким значенням цього дослідження для з'ясування соціальних і соціально-психологічних процесів» (Лукашевич М.П., 1998, с. 95).

До недавнього часу поняття «кар'єра» використовувалось такими термінами, як професійний життєвий шлях, професійна діяльність, професійне самовизначення, професійний успіх. Останніми роками у нашій країні став зникати негативний відтінок поняття «кар'єра». Зараз людина, що «робить кар'єру», розглядається, швидше, як та, що має орієнтацію на реалізацію особистого і професійного потенціалу. Кар'єра – це один з показників індивідуального професійного життя людини. Критеріями кар'єри є задоволеність життєвою ситуацією (суб'єктивний критерій) і соціальний успіх (об'єктивний критерій) (Сотнікова С.І., 2001, с. 67).

У методологічному плані для розкриття сутності кар'єри та виявлення механізму і чинників кар'єрного зростання особистості надзвичайно важливою є думка американського соціального психолога Алекса Інкелеса, який зазначав, що на сучасну людину, впливають чотири основні чинники: урбанізація, індустріалізація, соціальна мобільність суспільства, а також масова комунікація і культура (Лукашевич М.П., 1999, с. 227).

В результаті емпіричних досліджень, проведених у багатьох країнах, А. Інкелес описав синдром «сучасної особистості», здатної до соціальної мобільності та кар'єрного розвитку. Ця своєрідна теоретична модель включає дев'ять характерних особистісних ознак:

- потреба у набутті нового досвіду, відкритість до інновацій і змін;
- орієнтація в часі, концентрація уваги скоріше на майбутньому, ніж на минулому, розвивати відповідальність та пунктуальність;
- вміння аналізувати конфліктні й кризові ситуації, робити адекватні

висновки;

- усвідомлення і доброзичливе ставлення до чужих думок і поглядів, вміння висловлювати та обґрунтовувати власну думку;
- вміння доводити, аргументувати, спростовувати, переконувати, досягаючи водночас узгодженості й компромісу;
- довіра до соціального порядку, державної політики, дотримання моральних правил, традицій і звичаїв, які обумовлюють поведінку людини;
- вміння передбачати події майбутнього і планувати свої дії, тобто мобілізація уяви з метою вироблення правильної лінії своєї поведінки щодо майбутнього;
- прагнення до самовиховання, професійного самовдосконалення;
- повага і толерантне ставлення до людей (Лукашевич М.П., 1999, с. 232).

Значний внесок у вивчення кар'єри мають наукові праці Б. Швальбе і Х. Швальбе. У них розкриваються концептуальні основи кар'єри і кар'єрної стратегії; аналізується стан і стратегічні орієнтири кар'єрного розвитку; досліджуються проблеми регулювання кар'єри; узагальнюється стратегія і тактика самоврядування кар'єрою (Швальбе Б., 1993).

Ключовим поняттям кар'єрного зростання є успіх. Саме шлях до успіху, високого становища в суспільстві, на службовому поприщі, а також безпосереднє досягнення такого стану і представляє собою кар'єра. Однак поняття кар'єри не означає тільки неодмінний і постійний рух нагору в рамках організаційної ієрархії (Пилипенко В., 2005, с. 124).

Кар'єра як суб'єктивно усвідомлені судження працівника про своє професійне майбутнє представляє собою індивідуально усвідомлені позиції й поведінку, пов'язані з професійним досвідом і діяльністю протягом життя людини. Зрештою вона виглядає як сукупність очікуваних шляхів самовираження і задоволення працею.

Науковці виділяють шість первинних, найсуттєвіших рис, необхідних для досягнення кар'єри та успіху: впевненість у собі, комунікабельність, здатність до самоутвердження, врівноваженість, об'єктивність, відповідальність (Главацька О.Л., 2015, с. 255).

Саме теоретичний і емпіричний аналіз проблеми дозволив виділити типологію поглядів сучасної молоді щодо професійної кар'єри. Слід зауважити, що молодь неоднорідна в своїх знаннях про кар'єру. До того ж, у дослідженні її диференційовано на такі підгрупи: учнівська, студентська та працююча молодь. Вибіркова сукупність становила 240 молодих людей, з них по 80 осіб у кожній підгрупі.

У основі типології лежать такі ознаки як суб'єктивна оцінка успішності життя та ступінь реалізації запланованих цілей, завдань.

В результаті виділяють чотири типи професійної кар'єри молоді.

Перший тип – «самореалізований раціоналіст». Згідно з нашим дослідженням до цього типу належать 52% опитаних молодих людей.

Молодь даного типу характеризує висока ступінь реалізації накреслених цілей, завдань. Дана характеристика свідчить про вміння молодих людей не тільки вибудувати ієрархію досягнення цілей, а й їхнє вміння використовувати

різні способи для реалізації своїх життєвих планів. Молодь раціональна в досягненні професійної кар'єри.

Наступна характеристика типу – поетапність життєвого проектування. Це означає, що на кожному життєвому етапі, у кожній життєвій ситуації перед молодою людиною стоять певні професійні цілі, реалізація яких і буде професійним успіхом. Життя розглядається цим типом молоді як крок за кроком реалізоване професійне досягнення. Даному типу притаманна суб'єктивна оцінка молодими людьми свого життя.

Таким чином, на основі виділених характеристик типу можна зробити висновки:

- молоді люди самовизначились в житті – виділили актуальні напрями свого професійного розвитку на основі аналізу соціального середовища та індивідуальних здібностей, можливостей;

- молодь володіє навичками проектування своєї професійної стратегії. Реальність проектування підтверджується реалізацією життєвих домагань, суб'єктивною оцінкою свого життя. Матеріали анкетного опитування показали, що молоді люди вважають важливою умовою досягнення професійної кар'єри наявність таких умінь як прогнозування, проектування, прийняття раціональних рішень. Це відзначили 30% опитаної молоді.

- адаптованість молодих до умов соціального середовища.

Отже, даний тип найчисленніший і в групі працюючої (55%), студентської (53%) та учнівської (39%) молоді.

Другий тип – «частково реалізований ідеаліст». До цього типу належать 22% опитаної молоді. Даний тип молоді характеризує часткова реалізація їхніх життєвих цілей, завдань. Це означає, що молодими людьми реалізовано не все, що задумано.

Це обумовлено, на наш погляд, особливістю професійного проектування даним типом молоді. Проекти молоді щодо свого майбутнього професійного фрагментарні. Молодь хоч і визнає необхідність проектування свого життя в сучасних умовах, в практичній діяльності це не здійснюється. Це означає, що спостерігається протиріччя між усвідомленням необхідності певних «механізмів» досягнення і готовністю до реалізації цього на практиці.

Таким чином, відмічені характеристики даного типу свідчать про суперечливість, невизначеність професійного статусу молоді, пошуку себе. Тому молодь даного типу знаходиться в процесі професійного самовизначення. До цього типу належать 32% учнівської, 24% студентської і 19% працюючої молоді.

І, нарешті, третій тип – це «несамореалізований ірраціоналіст». До цього типу належать 26% опитаної молоді. Відмінною характеристикою типу є неуспішність життя молодих людей (суб'єктивна оцінка). До цього типу належать 29% учнівської, 23% студентської і 26% працюючої молоді.

Це означає, що істотна частина молоді, по-перше, не самовизначилася, не має значущих орієнтирів свого професійного розвитку. По-друге, молодь не має навичок проектування своєї професійної стратегії; нереальність проектування підтверджується нереалізованістю життєвих домагань, суб'єктивною оцінкою

неуспішності свого життя. По-третє, молоді люди в певній мірі дезадаптовані в умовах нестабільності.

Таким чином, ми можемо відзначити, що превалювання такого типу молоді як «самореалізований раціоналіст» над типом «частково реалізований ідеаліст» і типом «несамореалізований ірраціоналіст» є позитивною тенденцією.

Разом з тим, досить численним типом молоді, трохи менше третини опитаних, є останній тип – «несамореалізований ірраціоналіст» і це викликає тривогу, оскільки свідчить про непристосованість значної частини молоді до самостійного професійного життя.

Результати дослідження показують, що виділені типи молоді однаковою мірою представлені всіма групами, проте можна виділити і невеликі відмінності. По-перше, студентської та працюючої молоді, що належать до типу «самореалізований раціоналіст» більше у порівнянні зі школярами. Це, на наш погляд, цілком закономірно, так як дані групи молоді більш обізнані в досягненні професійної кар'єри. По-друге, до типу «частково самореалізований ідеаліст» належить більше школярів у порівнянні з працюючими молодими людьми.

Слід також наголосити, що переважна більшість молоді важливими детермінантами досягнення професійної кар'єри вважають: особистісні знання, уміння приймати нестандартні рішення, оригінальність мислення в професійній діяльності та ставленні до життя, відповідальність, організованість, допомога інших людей.

Цікавими виявились погляди молодих людей щодо способів досягнення професійної кар'єри. Результати дослідження показали, що ефективними способами досягнення професійної кар'єри в сучасному суспільстві є: по-перше, освіта, професіоналізм, наполегливість, працелюбство, практицизм, особиста чарівність, привабливість; по-друге, протекція батьків/родичів, вдалиий збіг обставин, гроші, наявність і підтримка друзів.

Отже, дослідження дозволило визначити особливості прояву основних характеристик професійної кар'єри молоді в поглядах трьох підгруп об'єктів.

Професійна кар'єра в поглядах учнівської молоді характеризується превалюванням критерію наявності хороших друзів, орієнтацією на досягнення батьків/родичів, друзів у прагненні до професійного успіху. Професійна кар'єра в уявленнях студентської молоді характеризується перевагою «традиційних» способів її досягнення – освіта, професіоналізм, наполеглива праця. Професійна кар'єра в поглядах працюючої молоді характеризується орієнтацією на досягнення друзів, колег по роботі, перевагою «традиційних» способів досягнення професійної кар'єри.

Таким чином, можна виділити основні особливості поведінки різних груп молоді щодо професійної кар'єри:

- орієнтація на зовнішнє самоствердження характеризує переважно учнівську молодь;
- орієнтація на внутрішнє самоствердження, самовизначення характеризує переважно студентську молодь;

- професійна самореалізація притаманна працюючій молоді.

Висновки.

Аналізом встановлено, що кар'єра є динамічним явищем, тобто процесом, який постійно змінюється і розвивається. Під кар'єрою розуміють цілеспрямоване посадове і професійне зростання, поступове просування службовими сходами, зміна навичок, здібностей, кваліфікаційних можливостей і розмірів винагороди, пов'язаних з діяльністю працівника. Процес кар'єрного росту здійснюється взаємодією багатьох факторів, різноманітних за своєю природою і силою впливу.

Результати емпіричного дослідження дозволили виділити такі основні сутнісні характеристики професійної кар'єри:

- прагнення забезпечити собі нормальне соціальне становище;
- суперечливе співіснування персоніфікації і деперсоніфікації особистих досягнень;
- превалювання моделі досягнення професійної кар'єри за рахунок власних знань, умінь, зусиль над моделлю досягнення за рахунок допомоги ззовні.

Теоретичним і емпіричним аналізом проблеми визначено типологію поглядів сучасної молоді щодо професійної кар'єри.

У основі типології лежать такі ознаки як: суб'єктивна оцінка успішності життя та ступінь реалізації запланованих цілей, завдань. Відповідно до цього виділені три типи молоді: «самореалізований раціоналіст» – 52%; «частково реалізований ідеаліст» – 22%; «несамореалізований ірраціоналіст» – 26%.

Література

Главацька О.Л. Менеджмент соціальної роботи : теорія та практика / О.Л. Главацька. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 616 с.

Лукашевич Н. П. Самоменеджмент : как достичь успеха в деловой карьере : В 2 кн. / Н. П. Лукашевич. – Харьков : ОКО, 1998. – Кн. 1 : Деловая карьера : путь к успеху. – 126 с.

Лукашевич Н. П. Самоменеджмент : как достичь успеха в деловой карьере : В 2 кн. / Н. П. Лукашевич, О. Н. Лукашевич. – Харьков : ОКО, 1998. – Кн. 2 : Практикум деловой карьеры. – 327 с.

Лукашевич Н. П. Социология карьеры / Н. П. Лукашевич. – Харьков : ХГИ «НУА». – 1999. – 114 с.

Сотникова С.И. Управление карьерой : учебное пособие / С.И. Сотникова. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 408 с.

Пилипенко В. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура / В. Пилипенко. – К. : Фоліант, 2005. – 224 с.

Швальбе Б. Личность, карьера, успех : пер. с нем. / Б. Швальбе, Х. Швальбе. – М. : Прогресс-Интер, 1993. – 256 с.

THE CHARACTERISTIC OF YOUTHS' VIEWS ON PROFESSIONAL CAREER

Olha Hlavatska, Ph.D., Associate professor of Social Pedagogy and Social Work Department, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, olga.raduk@gmail.com

***Abstract.** The article is dedicated to the investigation of the significance of professional career for today's youth. It has been analyzed the concept of "career" and defined its essence. It has been established that career is a measure of individual professional life, a dynamic process that is constantly changing and developing. The criteria for career satisfaction are the life situation and social success.*

It has been analyzed the knowledge of youth about professional career. We identified the main features of young professional career characteristics in the views of the three objects: pupils, students and young workers. Pupils characterized the professional career from the point of views of a prevalence of the good friendship criterion; focus on their parents' / relatives', friends' achievements; the desire for professional success.

Professional career in perceptions of students is characterized by a predominance of "traditional" ways of achieving it - education, professionalism, hard work. Professional career in the views of young workers is characterized by a focus on achieving friends, colleagues, the desire for professional success, the advantage of "traditional" way to achieve professional career.

The result of theoretical analysis and empirical research of the issue it has been highlighted the typology of views on today's youth professional career. At the heart of typology lay the following features: subjective evaluation of the success of the life and degree of realization of the planned objectives, tasks.

It has been discovered the views of young people on the ways and key determinants of achieving professional career. To the important determinants in achieving professional career young people refer: personal knowledge, the ability to make unconventional decisions, originality of thinking in professional work and attitude to life, responsibility, organization, and help other people.

It is concluded that the main features of behavior in relation to professional careers building for pupils is the focus on the external self, for student – internal self-determination, for young workers – professional fulfillment.

***Key words:** career; professional career; career resource; professional success; youth.*